
I. POGLAVLJE

OSNOVNI PODACI O
POPULACIJI UČENIKA
SREDNJIH ŠKOLA NA
PODRUČJIMA POSEBNE
DRŽAVNE SKRBI
1999. GODINE

Uvod. Istraživanje kvalitete života i životnih aspiracija mladih na područjima posebne državne skrbi Republike Hrvatske planirano je na uzorku srednjoškolaca. Prvi i najvažniji razlog takve odluke jest taj što se na temelju popisa stanovništva iz 1991. godine ne može napraviti reprezentativan uzorak mladih koji žive na tim područjima, jer se demografska struktura stanovništva tijekom i nakon rata znatno izmijenila. Nasuprot tome, postoje dosta pouzdani podaci o broju srednjoškolaca na tim područjima koje prikuplja Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske. Drugo, populacija srednjoškolaca najrelevantnija je za svrhe ovog istraživanja. Srednjoškolci prema svojoj dobi spadaju u kategoriju “mladih ljudi” kako se ona definira u istraživanjima; k tomu, za razliku od studenata koji većinom žive na drugim područjima, u najvećem su broju stalno nastanjeni na bivšim okupiranim područjima. Treće, relevantno je ispitivati stavove, mišljenja i očekivanja u vezi s vlastitom budućnošću upravo učenika završnih razreda srednjih škola; oni se nalaze na određenoj prekretnici, u mladenačkom razdoblju kada počinju više razmišljati o svojoj budućnosti, izboru zvanja, formiranju obitelji i sličnim problemima. Konačno, potencijalni su ispitanici, tijekom godine istraživanja (1999.) bili u dobi od 17 i 18 godina što znači da su i prije početka agresije na Republiku Hrvatsku također bili u školskoj dobi i koliko-toliko “odrasli” da mogu svoja sadašnja iskustva uspoređivati sa sjećanjima i iskustvima proteklih godina.

Razdioba učenika po županijama. Zakonom o područjima posebne državne skrbi koji je donio Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske na sjednici 17. svibnja 1996. godine (NN 44/96), kao i kasnijim izmjenama (NN 57/96, NN 124/97), ustvrđena su područja o kojima Republika Hrvatska posebno skrbi te poticajne mjere za njihovu obnovu i razvitak. Područja posebne državne skrbi dijele se na dvije skupine. U prvoj su skupini područja koja su

bila okupirana do 1995. godine i nalaze se neposredno uz državnu granicu, a općinsko središte nije od granice udaljeno više od 15 kilometara zračne linije i nema više od 5.000 stanovnika prema popisu pučanstva iz 1991. godine. U drugoj su skupini područja općina, gradova i naselja koja su bila okupirana do 1995. godine, a nisu ustvrđena u prvoj skupini. U upravno-teritorijalnom smislu, područja posebne državne skrbi obuhvaćaju dijelove trinaest od dvadeset i jedne hrvatske županije.

Za potrebe formiranja uzorka istraživanja rabljeni su podaci o obilježjima učenika srednjih škola u Republici Hrvatskoj navedeni u publikaciji *Srednje škole u brojkama školske godine 1998/99.* (Republika Hrvatska: Ministarstvo prosvjete i športa, siječanj 1999.). Uvidom u Zakon o područjima posebne državne skrbi i u popis srednjih škola u Republici Hrvatskoj ustvrđeno je da je populacija (učenici srednjoškolci) na temelju koje će se odrediti uzorak istraživanja raspoređena u različitim naseljima i gradovima u ukupno 13 županija.

Određeni problem u odabiru uzorka istraživanja predstavljala je činjenica da je u područja posebne državne skrbi uključen veći broj naselja u kojima nema srednje škole. Takva naselja uglavnom gravitiraju najbližemu većem središtu koje se nalazi na području posebne državne skrbi i gdje učenici pohađaju školu. S druge strane, određen broj naselja pripada općinama i gradskim područjima gdje postoji srednja škola, ali se ona nalazi u najbližem gradu (npr., u Dubrovniku, Osijeku, Sisku) koji nije na području posebne državne skrbi. Dakle, jedan dio populacije učenika pohađa škole koje nisu smještene na područjima posebne državne skrbi te u takvom slučaju nije moguće istraživanjem obuhvatiti i te učenike. Za pretpostaviti je da je kvaliteta života tih učenika veća jer se dio njihova svakodnevnog života odvija na razvijenijem području gdje pohađaju školu. Za razliku od njih, ostali učenici pohađaju srednje škole koje se nalaze u naseljima na područjima posebne državne skrbi. Po ocjeni autorâ, podaci dobiveni na takvom uzorku najbolje reprezentiraju sve ono što je svojstveno kvaliteti življenja na tim područjima.

Ukupno je ustvrđeno 14 mjesta na područjima posebne državne skrbi gdje se nalaze srednje škole. Srednje škole nalaze se u četiri općine/grada iz prve skupine definirane Zakonom (u Hrvatskoj Kostajnici, Korenici, Slunju i Topuskom), te u deset gradova (u Belom Manastiru, Benkovcu, Drnišu, Glini, Iloku, Kninu, Obrovcu, Pakracu, Petrinji i Vukovaru) iz druge skupine.

U tablicama koje slijede izneseni su detaljni podaci o broju učenika srednjih škola u 13 županija (N = 96.917) i o odabranom uzorku.

Tablica 1.

Ukupni broj učenika u srednjim školama na područjima posebne državne skrbi u odnosu na ukupni broj učenika u županiji i Hrvatskoj

ŽUPANIJE	Ukupni broj učenika u županiji	Broj polaznika srednjih škola u naseljima na područjima posebne državne skrbi	% od ukupnog broja učenika u županiji	% od ukupnog broja učenika u Hrvatskoj (N = 195.668)
SISAČKO-MOSLAVAČKA (Petrinja, Glina, Topusko, H. Kostajnica)	6.058	1.056	17.43	0.54
KARLOVAČKA (Slunj)	5.721	126	2.20	0.06
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	5.617	0	0	0.00
LIČKO-SENJSKA (Korenica)	1.403	143	10.19	0.07
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	3.727	0	0	0
POŽEŠKO-SLAVONSKA (Pakrac)	3.578	492	13.75	0.25
BRODSKO-POSAVSKA	7.326	0	0	0.00
ZADARSKA (Obrovac, Benkovac)	7.607	340	4.47	0.17
OSJEČKO-BARANJSKA (Beli Manastir)	14.287	943	6.60	0.48
ŠIBENSKO-KNINSKA (Drniš, Knin)	4.650	892	19.18	0.46
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA (Vukovar, Ilok)	7.835	1.986	25.35	1.02
SPLITSKO-DALMATINSKA	23.175	0	0	0.00
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	5.933	0	0	0.00
Ukupno	96.917	5.978	6.17	3.06

Kao što se vidi iz tablice 1, udio polaznika srednjih škola koje se nalaze u naseljima na područjima posebne državne skrbi, u odnosu na ukupnu populaciju učenika u Republici Hrvatskoj, najveći je u Vukovarsko-srijemskoj županiji (1.02%), zatim u Sisačko-moslavačkoj (0.54%), Osječko-baranjskoj (0.48%) i Šibensko-kninskoj županiji (0.46%). Najmanji broj učenika nalazimo u Karlovačkoj županiji (grad Slunj), što se ne može objasniti općenito manjim brojem učenika, nego činjenicom da u ovaj uzorak nisu uključeni učenici iz većeg broja naselja na područjima posebne državne skrbi koja spadaju u gravitaciju grada Karlovca. Slično vrijedi i za Zadarsku županiju u kojoj više učenika pohađa zadarske srednje škole nego li one u Obrovcu i Benkovcu. U Ličko-senjskoj županiji najmanji je broj srednjoškolaca pa je i udio polaznika srednjih škola koje se nalaze na područjima posebne državne skrbi također jako mali u ukupnoj populaciji hrvatskih srednjo-

školaca (0.07%), ali nije zanemariv u ukupnoj populaciji učenika u toj županiji (10.19%). U Osječko-baranjskoj županiji, koja je prema broju učenika (u promatranim županijama) druga po veličini, udio polaznika srednjih škola na područjima posebne državne skrbi (Beli Manastir) u ukupnoj populaciji učenika u toj županiji relativno je malen (6.60%). No podatak samo posredno odražava stvarnu veličinu problema u toj županiji. Pri interpretaciji podataka, valja imati na umu da ovako prikazani relativni odnosi među podacima najviše ukazuju na "opterećenost" pojedinih županija dodatnim teškoćama kojima su u većoj mjeri izložene srednje škole na područjima posebne državne skrbi.

Tablica 2.

Relativna zastupljenost učenika srednjih škola u županijama koje uključuju područja posebne državne skrbi u odnosu na ukupni broj učenika u tim županijama

ŽUPANIJE	Ukupni broj učenika u županiji	% od ukupnog broja učenika u županijama na područjima posebne državne skrbi (96.917)	Broj polaznika srednjih škola sa sjedištem u naseljima na područjima posebne državne skrbi	% od ukupnog broja učenika u srednjim školama sa sjedištem u naseljima na područjima posebne državne skrbi (5.978)
SISAČKO-MOSLAVAČKA (Petrinja, Glina, Topusko, H. Kostajnica)	6.058	6.3	1.056	17.7
KARLOVAČKA (Slunj)	5.721	5.9	126	2.1
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	5.617	5.8	0	0.0
LIČKO-SENJSKA (Korenica)	1.403	1.4	143	2.4
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	3.727	3.8	0	0.0
POŽEŠKO-SLAVONSKA (Pakrac)	3.578	3.7	492	8.2
BRODSKO-POSAVSKA	7.326	7.6	0	0.0
ZADARSKA (Obrovac, Benkovac)	7.607	7.8	340	5.7
OSJEČKO-BARANJSKA (Beli Manastir)	14.287	14.7	943	15.8
ŠIBENSKO-KNINSKA (Drniš, Knin)	4.650	4.8	892	14.9
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA (Vukovar, Ilok)	7.835	8.1	1.986	33.2
SPLITSKO-DALMATINSKA	23.175	23.9	0	0.0
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	5.933	6.1	0	0.0
Ukupno	96.917	100.0	5.978	100.0

Početak školske godine 1998/99. u Republici Hrvatskoj bilo je 195.668 srednjoškolaca. U županijama s većim ili manjim brojem naselja na područjima posebne državne

skrbi (ukupno 13 županija) iste je godine bilo 96.917 učenika ili 49.4% ukupne populacije hrvatskih srednjoškolaca. Podatak, naravno, ne znači da gotovo polovica svih učenika pripada populaciji koja živi na području posebne državne skrbi. U navedenim županijama velik je broj učenika koji žive na područjima Hrvatske koja nisu bila okupirana tijekom rata. Tako, npr., Splitsko-dalmatinska županija ima najveći udio srednjoškolaca u Hrvatskoj (11.8%) i u ukupnoj populaciji učenika u trinaest županija koje, u manjoj ili većoj mjeri, uključuju naselja pod posebnom državnom skrbi (23.9%). Međutim, u toj županiji nema srednje škole koja teritorijalno pripada područjima koja su bila okupirana i izložena agresiji tijekom rata. Sličnu situaciju nalazimo i u Brodsko-posavskoj, Virovitičko-podravskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji; one imaju određeni broj naselja pod posebnom državnom skrbi, ali učenici iz tih naselja pohađaju srednju školu u najbližem većem naselju koje nije bilo okupirano tijekom rata.

U trećem stupcu (tablica 2) naveden je broj polaznika srednjih škola koje su smještene u osam županija na područjima posebne državne skrbi. U tim školama upisano je ukupno 5.978 učenika ili približno 3% ukupne populacije hrvatskih srednjoškolaca. Vidljivo je da postotne razdiobe (stupci 2 i 4 u tablici 2) nisu sukladne. To se ponajprije odnosi na Vukovarsko-srijemsku županiju, odakle je približno trećina učenika (33.2%) uključena u ovaj uzorak. To je i za očekivati jer je središte županije (Vukovar) smješteno na području posebne državne skrbi. Osječko-baranjska županija koja ima gotovo dvostruko više učenika, ali uključuje manje naselja na području posebne državne skrbi, u ovom je uzorku na trećem mjestu s 15.8% učenika. Veći broj učenika u školama na područjima posebne državne skrbi nalazimo još u Sisačko-moslavačkoj i Šibensko-kninskoj županiji. U spomenute četiri županije nalazi se približno 82% od 5.978 učenika koji pohađaju srednje škole na područjima posebne državne skrbi.

Razdioba učenika po razredima. U tablici 3 prikazan je ukupni broj učenika prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda srednjih škola na područjima posebne državne skrbi u odnosu na ukupni broj učenika u tim razredima u 13 županija i u cijeloj Hrvatskoj.

Među hrvatskim srednjoškolcima najmanje je učenika četvrtih razreda, što se može objasniti razlikama u broju upisanih učenika u srednjim školama različitih usmjerenja. Naime, u ukupnom uzorku škola prevladavaju stručne škole u odnosu na gimnazije. U tim školama postoje raz-

Tablica 3.
 Broj učenika u srednjim školama na područjima posebne državne skrbi u odnosu na ukupni broj učenika u 13 županija i cijeloj Hrvatskoj, po razredima

RAZRED	Ukupni broj učenika u Hrvatskoj	Ukupni broj učenika u 13 županija	Broj polaznika srednjih škola u naseljima na područjima posebne državne skrbi	% od ukupnog broja učenika u Hrvatskoj	% od ukupnog broja učenika u 13 županija
PRVI	57.332	29.106	1.930	3.37	6.63
DRUGI	53.014	26.667	1.728	3.26	6.48
TREĆI	53.598	26.385	1.568	2.93	5.94
ČETVRTI	31.724	14.759	752	2.37	5.10
Ukupno	195.668	96.917	5.978	3.06	6.17

ličita usmjerenja koja uključuju četverogodišnje ili trogodišnje školovanje za industrijsko-obrtnička zvanja. Tako, npr., u Slunju i Korenici nema polaznika četvrtog razreda jer se učenici u tim naseljima školuju samo za industrijsko-obrtnička zvanja.

Podaci u tablici 4 pokazuju koliki je relativni udio učenika prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda u ukupnoj populaciji učenika u Hrvatskoj, u populaciji učenika u 13 županija koje uključuju općine, gradove i naselja posebne državne skrbi, kao i u populaciji učenika srednjih škola sa sjedištem na područjima posebne državne skrbi u osam županija.

Tablica 4.
 Relativni udio učenika u ukupnom broju učenika srednjih škola u Hrvatskoj i u ukupnom broju učenika srednjih škola na područjima posebne državne skrbi, po razredima

RAZRED	Udio učenika po razredima u Hrvatskoj	Udio učenika po razredima u 13 županija	Udio učenika po razredima u srednjim školama u naseljima na područjima posebne državne skrbi
PRVI	29.3%	30.0%	32.3%
DRUGI	27.1%	27.5%	28.9%
TREĆI	27.4%	27.2%	26.2%
ČETVRTI	16.2%	15.2%	12.6%
Ukupno (N)	100.0% (195.668)	100.0% (96.917)	100.0% (5.978)

Kao što se vidi iz tablice 4, struktura učenika po razredima u trinaest županija, koje samo jednim dijelom obuhvaćaju bivša okupirana područja skoro u potpunosti odgovara strukturi učenika u cijeloj Hrvatskoj. U srednjim pak školama koje se nalaze na području posebne državne skrbi, nešto je više mladih učenika, posebice učenika prvih

razreda, dok je udio učenika viših, posebice četvrtih razreda, manji.

Razdioba učenika po vrsti škole. U tablici 5 prikazani su podaci o udjelu učenika završnih razreda u srednjim školama različitih usmjerenja, tj. u gimnazijama i ostalim (četverogodišnjim i trogodišnjim) stručnim školama.

MJESTO (županija)	POPULACIJA		
	N	% <i>gimnazija</i>	% <i>ostale šk.</i>
PETRINJA, GLINA, TOPUSKO, KOSTAJNICA (Sisačko-moslavačka)	424	36	64
SLUNJ (Karlovačka)	28	0	100
KORENICA (Ličko-senjska)	36	0	100
PAKRAC (Požeško-slavonska)	198	16	84
OBROVAC, BENKOVAC (Zadarska)	115	0	100
BELI MANASTIR (Osječko-baranjska)	377	24	76
DRNIŠ, KNIN (Šibensko-kninska)	300	27	73
VUKOVAR, ILOK (Vukovarsko-srijemska)	842	11	89
Ukupno učenika trećih i četvrtih razreda	2.320	19	81

Iz tablice 5 vidljivo je da učenici u različitim gradovima i naseljima na područjima posebne državne skrbi nemaju jednake mogućnosti za nastavak školovanja nakon osmogodišnje škole, što će sigurno utjecati na njihovu povećanu prostornu mobilnost. Tako, npr., u Slunju, Korenici, Obrovcu i Benkovcu uopće nema gimnazija, a uz to, kako je prethodno ustvrđeno, škole u Slunju i Korenici obrazuju učenike samo za industrijsko-obrtna zvanja. Isto tako, nešto manju zastupljenost gimnazijalaca nalazimo u Vukovaru i Iloku te u Pakracu. U usporedbi s njima, učenici u Sisačko-moslavačkoj županiji imaju znatno veće mogućnosti stjecanja različitih vrsta srednjoškolske naobrazbe. Preliminarni uvid u različita stručna usmjerenja pokazao je da učenicima nije ponuđen veći raspon stručnih usmjerenja koji bi im omogućio bolje planiranje budućnosti u pogledu na izbor zvanja i mogućnosti zapošljavanja.

Zora Raboteg-Šarić, Ivan Rogić
Daleki život, bliski rub

Tablica 5.

Relativni udio gimnazijalaca u ukupnom broju učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola u mjestima na područjima posebne državne skrbi u školskoj godini 1998/99.